

PÁL ISTVÁN

Neumark Zoltán, a New York-i ügyvéd

EGY VAS MEGYEI MUNKÁSMOZGALMI VETERÁN FIA
A III/I. (HÍRSZERZŐ) CSOPORTFŐNÖKSÉG ÉRDEKLŐDÉSÉNEK
KÖZÉPPONTJÁBAN

1964. december 15-én a Belügyminisztérium (BM) III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökségének 3-as alosztálya arról küldött értesítést a III/I (Hírszerző) Csoportfőnökség 1-es Osztályának, hogy dr. Neumark Zoltán magyar származású amerikai állampolgár, egy jól menő New York-i ügyvédi iroda tulajdonosa, magánéleti okokból évente látogatást tesz Magyarországon. Neumark az elhárítás forrása szerint baloldali gondolkodású, erősen magyar érzelmű embernek tűnt, aki szeretett volna hazatelepülni, ezt viszont családi körülményei nem tették lehetővé. Perényi Gyula rendőr ezredes, a III/II-3-as Osztály vezetője,¹ azért hívta fel a figyelmet az ügyvéd személyére, mert a feleség gépíróként dolgozott az Egyesült Nemzetek Szervezeténél (ENSZ).² Kovács Tibor – fedőneve (fn.) „Szirtes” –, az amerikai osztály helyettes parancsnoka,³ uta-

sítást adott a washingtoni rezidentúrának a konzulátusi irattár ellenőrzésére, valamint – ha megoldható – a korábbi személyes tapasztalat alapján Neumark jellemzésére.⁴ Ezzel egyidőben a New York-i rezidentúrától pedig annak megállapítását várta, hogy az ügyvéd felesége valóban ENSZ-alkalmazott vagy sem.⁵ Galambos (Glumác) József rendőr százados (fn. „Bányai”)⁶ az előző évi ENSZ-telefonkönyvben rábukkant egy Jeannine Neumark nevű ügyviteli dolgozóra, aki Department of Economic and Social Affairs (Gazdasági és Társadalmi Főosztály) Bureau of Technical Assistance Operations (Technikai Segítségnyújtási Iroda) munkatársaként szerepelt. Horváth József rendőr százados (fn. „Róna”) New York-i rezidentúra vezetője,⁷ kétkelkedett abban, hogy az ügyvéd feleségéről volna szó.⁸

- 1 *Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián*: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon, 1956–1990. Bp., 2008. 70. p.
- 2 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban: ÁBTL) Állambiztonsági iratok levéltára. 3. szekció. Hálózati, operatív és vizsgálati iratok (továbbiakban: 3.) A BM III/1. Csoportfőnökség és jogelődei által kezelt dossziék (továbbiakban: 3.2.) Kutató dossziék (továbbiakban: 3.2.4.) K-1912/69/T. „Paire”. Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség 3-a. alosztály. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán USA állampolgár. Tájékoztató jelentés. Budapest, 1964. december 15. 17–18. p.
- 3 *Palasik Mária*: Meszler (Kovács) Tibor. In: Trójai faló a Belügyminisztériumban. Az ÁVH szervezete és vezérkara, 1953–1956. Szerk. Gyarmati György, Palasik Mária. Bp., 2013. 345–346. p.

- 4 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. I/5. sz. utasítás „A”-tól Zalai elvtársnak! Washington. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán személye. Budapest, 1965. január 11. 25. p.
- 5 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire” I/16. sz. utasítás „A”-tól Róna elvtársnak! New York. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán személye. Budapest, 1965. január 11. 26. p.
- 6 ÁBTL 3.2. Rendkívüli események dossziéi (továbbiakban: 3.2.9.) R-08-020/4 – RD18/67 IV. „Barkács” Bernát Ernő operatív jegyzetének másolata. 92/29.
- 7 *Pál István*: Egy felesleges tiszteletkőr. A hírszerzés célszemélye: Kelen Imre karikaturista. = Levéltári Szemle, 2017. 1. sz. 51. p.
- 8 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. 34/ II/65/A. sz. Tárgy: Dr. Neumark Zoltánné ügye. Jelentés. New York, 1965. február 14. 27. p.

Az értesülés 3 hónappal később megerősítést nyert, miközben az ügyvédről az alábbi adatokat sikerült beszerezni. Neumark Zoltán, aki 1914. október 13-án született Szombathelyen Neumark Móric és Merzel Aranka házasságában, 1919-ben szüleiével előbb Romániába került, majd 1923-ban kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba. Neumark, aki édesapja révén 1929-ben lett amerikai állampolgár, 1958-ban jött először látogatóba az itthoni rokonokhoz, összesen öt alkalommal fordult meg Magyarországon. A New York-i rezidentúra két titkos munkatárs, a jelenleg nem azonosítható „Tóth” és dr. Fáth János (fn. „Regie”)⁹ munkatársak felhasználásával készült Janine Neumark személyének tanulmányozására.

Borsányi Imre (ÁBTL Archontológia 125/940.)

Az osztályvezető pedig arra adott utasítást Borsányi Imre rendőr őrnagy (fn. „Réti”), 1965 és 1969 között a rezidentúra

9 ÁBTL 3.2. BT-dossziék (3.2.1.) BT-179. „Regie” (dr. Fáth János). Évkör: 1964–1974. 203 p.

vezetője,¹⁰ számára, hogy készítsen külső környezettanulmányt Neumark lakása és irodája elhelyezkedéséről.¹¹ Glumác szászados 1 héttel később arról számolt be, hogy a jogász munkahelye Manhattan déli részén, a 140 Nassau Street 38. N. Y. szám alatti 15 emeletes irodaházban található. A United Cities Realty Building bejárata egy tágas előtérbe vezetett, amelynek jobb oldalán ábécé sorrendben sorakoztak az épületben működő társaságok és egyéni vállalkozók. A földszinti helyiség egy szűk folyósóban végződött, ahonnan a három felvonó indult az emeletekre. A liftkezelőkön túl egy személy állandó jelleggel az adott részen tartózkodott. A környéken több hasonló irodaház is akadt, ezek földszintjén ruha-, cipő- és régiségboltok, valamint több snackbár és étterem is működött. Neumark a 239 East 79th Street 21. N. Y. cím alatt, a 2nd Avenue (2. Sugárút) és a 79. utca sarkán álló, 18 emeletes lakóházban élt, amely a 79. és a 80. utca közötti területet foglalta el. A 2nd Avenue felőli oldalon film, fotó-cikk, ajándéktárgy üzletek sorakoztak, valamint egy nagyobb étterem. A házba csupán a 79. utcáról nyílt bejárat, amivel szemközt egy virágüzlet és a Saahary Tefilla-templom helyezkedett el. Az épületbe csak három portáson keresztül lehetett bejutni, ugyanakkor a magyar negyedhez sorolt környék meglehetősen drágának számított, hiszen egy kétszobás lakást 300–330 dollárért lehetett bérelni. Glumác szerint az ügyvédi iroda pénzügyi és kereskedelmi kérdésekkel foglalkozott, amire a tőzsde kö-

10 ÁBTL Archontológia 125/940 Borsányi Imre https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:2120000538986809::NO::P5_PRS_ID:962029 (továbbiakban: Archontológia 128/940. Megtekintve: 2021. szeptember 3.)

11 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. V/11. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán személye. Budapest, 1965. május 19. 19., 29–30. p.

zelsége is utalt. A lakás és az iroda közelében rendőrségi vagy katonai objektum nem tűnt fel, a nagy forgalom közepette a két helyszín megfigyelését észrevétlenül meg lehetett oldani.¹²

A III/I. Csoportfőnökség a jogász baloldali meggyőződésére és az óhazához való kötődésére való hivatkozással, beszerzés céljából foglalkozni kezdett Neumark Zoltánnal, azonban feltételezésünk szerint a Belügyminisztérium (BM) túlértékelte a „közös pontokat”. Tézisünk szerint a hírszerzés abból a premisszából indult ki, hogy a kommunista mozgalomban a tagsági viszony élethosszig tart, ám e téves megközelítés szükségszerűen a jelölt elvetésével végződött.

Az ügyvéd magyarországi barátai

Kiszler Béla rendőr hadnagy 1965 októberében elvégezte Neumark Zoltán itthoni kapcsolatainak feltérképezését. Az ügyvédnek mindössze egyetlen rokona élt Magyarországon – a néhai nagybácsi Nemes Samuel (1884–1959) 1953 utáni élettársa¹³ – Mezei Jánosné (Haring Emma, sz. 1909. november 22). Az édesanyja testvérével, Merzel Nándorral is érintkezett, aki Nagyváradon (ma: Oradea, Románia) lakott. A jogász baráti köréhez a következő személyek tartoztak. Az 1920. évi születésű Ferenczy Jenő mérnök a III/II-6-os osztály kapcsolata (fn. „Fehér”)¹⁴ és felesége, az 1931-ben született Tarján Mária, az egykori Országos Rendező Iroda tancosnője. Ranunkel György (Debrecen, 1905)

magánvállalkozó, 1945-től motor- és szerzőszám-gép-karbantartó üzem tulajdonos,¹⁵ 1952-től az Építésügyi Minisztérium 24-es Tröszt, 1953 júliusától a Bauxit és Alumíniumipari Üzemeket Tervező, Építő és Szerelő Magyar–Szovjet Rt. gépészeti osztályvezetője.¹⁶ Királyhegyi Pál író (1909–1981).¹⁷ Kálmán György színész (1925–1989)¹⁸ és Hintsch György (1925–2005) filmrendező.¹⁹

A magyarországi rokonok és ismerősök közül Mezei Jánosné a Budapesti Bíróság 1949-ben embercsempészés, valamint tiltott határátlépés kísérlete miatt 3 év 3 hónap börtönbüntetésre ítélte.²⁰ Ranunkel György 1952 szeptemberében árdrágítás és adócsalás vádjával 8 napot ült előzetes letartóztatásban,²¹ majd 1954. április 13-án – a Révai György rendőr főhadnagy és társai ellen zajló eljárás keretében²² – a Belügyminisztérium Katonai Elhárító Főosztálya ismételten őrizetbe vette Siba László rendőr hadnagy,

- 12 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. V/ 42/65/A-nak. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán ügye. Jelentés. New York, 1965. május 26. 31–32. p.
- 13 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. Belügyminisztérium III/6-d alosztály 59 1794/66. Tárgy: Neumark Zoltán. Készült: BM. III/I-1-a alosztály részére. Környezetanulmány. Budapest, 1966. október 28. 87–89. p.
- 14 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfégy 1-A alosztály. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán ügyében. Tervezet. Budapest, 1966. június 20. 63. p.

- 15 Budapest Főváros Levéltára (továbbiakban: BFL) Budapesti Törvényszék iratai. Cégbírósági iratok 49942. 4822-es kis doboz. Ranunkel György Gépész-mérnök, Műszaki Vállalkozó. Végzés. Budapest, 1947. május 30.
- 16 ÁBTL 3. A központi operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek által kezelt dossziék. Vizsgálati dossziék (továbbiakban: 3.1.9.) V-127373/11-a Révai György és társai. BM III/B. Alosztály. Jegyzőkönyv Ranunkel György 1. kihallgatásáról. Budapest, 1954. április 14. 335–336. p.
- 17 Királyhegyi Pál (1909 – 1981). In: Magyar Életrajzi Lexikon, 1978–1991. Főszerk. Kenyeres Ágnes. Bp., 1994. (továbbiakban: Kenyeres, 1994.) 479. p.
- 18 Kálmán György (1925 – 1989). In: Kenyeres, 1994. 438. p.
- 19 Elment közölünk Hintsch György. = Magyar Nemzet, 2005. dec. 6. 14. p.
- 20 BFL Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék iratai. Népbíróságtól átvett peres ügyek iratai 21082/1949. Mezei Jánosné. (Az iratot a Fővárosi Bíróság 1975-ben kislejtezte).
- 21 ÁBTL 3.1.9. V-127373/11-a Révai György és társai. B. M. Kat. Elhárító Főosztály Vizsgálati alosztály. Jegyzőkönyv Ranunkel György 2. kihallgatásáról. Budapest, 1954. április 15. 337–339. p.
- 22 Unger Gabriella: Az ügynök hét élete. 2. rész. Az „Aczél”-„Rónai”-„Szirom” Akciócsoport. = Betekintő, 2015. 2. sz. 8–26. p.

az ügyében illetékes nyomozótiszt megvesztegetése miatt.²³ Az előzetes letartóztatást Bakos Pál osztályvezető először június 13-ig,²⁴ majd újabb 1 hónappal meghosszabbította,²⁵ végül a Budapesti Katonai Bíróság végül 1955. szeptember 8-án folytatólagosan elkövetett vesztegetés büntettéért 2 év 6 hónap szabadságvesztéssel sújtotta.

Kiszler szerint Neumark foglalkozása jóvoltából politikai és gazdasági téren, valamint az emigráció vonalán alkalmas lehet hírszerző tevékenységre. A barátai előtt többször is elmondta, hogy szeretné megismerni a magyar kártérítési joggyakorlatot, mert praxisában is hasonló ügyekkel foglalkozik. A jogász ezzel egyidőben tippkutatásra – beszerzési jelöltek megnevezésére – is alkalmasnak tűnt, mondván amerikai állampolgárként szabadon mozoghatott az USA-ban, és olyan helyszíneken is végre tud hajtani kapcsolati felvételi, külső környezettanulmányozó feladatokat, amelyeket a State Department a szocialista országok diplomatái számára tiltott területnek nyilvánított. Neumark 1960–1961-ben az Első Magyar Irodalmi Társaság elnöki tisztét is ellátta, így Kiszler feltételezte, hogy jól ismeri a New York-i emigrációs szervezeteket, a háború előtt kivándorolt értelmiség egyes tagjait. A Budapesti Rendőr-főkapitányság Arany Valuta Osztályának informátora úgy nyilatkozott,

hogy a Fészek Klubban 45 Ft-os árfolyamon váltják a dollárt, amit Neumark határozottan ellenez. Kiszler hadnagy viszont úgy vélte, hogy az ügyvéd jártas a pénzügyi törvényekben, ezért kerüli a kényes helyzetet. Ettől függetlenül más területen nem zárta ki a törvénysértést, mondván vesztegetés bűncselekménye miatt elítélt barátja partner lehetett a feltételezhető illegális üzelmekben. A jelentés ugyanakkor hangsúlyozta, hogy Neumark felesége az Egyesült Nemzetek Szervezete ügyviteli alkalmazottai közé tartozik, akiket az FBI (Federal Bureau of Investigation – Szövetségi Nyomozó Iroda)²⁶ elhárítási célból valamilyen formában igénybe vesz.²⁷

Neumark jellemzése

Ferenczy Jenő 1966. január 26-án tartótisztje, Tiwald Miklós százados előtt úgy nyilatkozott, hogy Neumark Zoltánt kb. 10 évvel korábban ismerte meg Királyhegyi Pál jóvoltából. Az ügyvéd rendszerint 1–2 hónapot töltött Magyarországon, szabadsága egyik felét a fővárosban, a másik felét a Balaton mellett. Igaz, 1–2 évig távolmaradt az óhazától. Ferenczy úgy tudta, hogy Neumark szülei a szűkösség elől mentek az USA-ba. Az egyetemet már ott végezte el, az ügyvédi szakvizsgát is új hazájában tette le. Az irodájában egy titkárnő és egy gyakornok dolgozott, aki távollétében a helyettes szerepét látta el. Neumark elmondása szerint évi 10.000 dollár jövedelemmel bírt, ügyfeleinek tekintélyes hányada a New York-i magyarok közül

23 ÁBTL 3.1.9. V-127373/11-a Révai György és társai. BM III/B. Alosztály. Tárgy: Ranunkel György előzetes letartóztatásának meghosszabbítására kérelem. Magyar Népköztársaság Legfőbb Ügyészenek. Budapest, 1954. május 5. 342. p.

24 ÁBTL 3.1.9. V-127373/11-a Révai György és társai. Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek Osztálya 00.10266/1954. Tárgy: Ranunkel György előzetes letartóztatás meghosszabbítása. Határozat. Budapest, 1954. május 8. 348. p.

25 ÁBTL 3.1.9. V-127373/11-a Révai György és társai. Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek Osztálya 0010 266/1954. Tárgy: Ranunkel György előzetes letartóztatás meghosszabbítása. Határozat. Budapest, 1954. június 15. 357.p.

26 *Batvinis, Raymond J.: The Origins of FBI Counterintelligence.* Lawrence, 2007. 75. p. (Modern war studies)

27 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csféség 1-A alosztály. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán ügyében. Jelentés. Budapest, 1965. november 1. 40–43. p.

toborzódott. Mindenekelőtt közlekedési ügyekben járt el,²⁸ büntetőpert is csak ezzel összefüggésben vállalt. Ezen kívül egy-egy polgári eljárás is akadt a praxisában, jellemzően válóperek. Ferenczy elmondásából kitűnt, hogy Neumark soha nem kívánt Németország földjére lépni. A mérnök rákérdezett, hogy a legtöbb amerikaihoz képest miért viszonyul nagyobb megértéssel a szocializmushoz. Az ügyvéd ezt részben családjá itthoni szegénységével, részben zsidó származásával magyarázta. Ferenczy szerint a jogászból hiányzott az a sznobizmus, amely sok amerikaival anélkül járhatja végig Olaszország műemlékeit, hogy értelmezni tudnák a látottakat. (Az utóbbi jelenséget valóságúhőn mutatja be a „Ha kedd van, akkor ez Belgium” című 1969. évi amerikai vígjáték).²⁹

Neumark majdnem minden estjét a Fészek Klubban töltötte, ahol az állandó vendégek közül Simonyi Magda (1908–1987) színművész³⁰ állt hozzá a legközelebb. Az ügyvéd Ferenczy Jenőtől abban kért segítséget, hogy hozza össze valakivel, aki el tudná vinni egy-két közlekedési ügyben zajló bírósági tárgyalásra. Ferenczy Tiwald felé jelezte, hogy a kérés részéről teljesíthető.³¹ Kiszler 1966. február 1-jén, az Abázia étteremben, Ferenczy Jenónétól is érdeklődött a jogász személyével kapcsolatban. Tarján Mária elmondásából kiderült, hogy a Fészek Klubban az „unalmas

ügyvéd” néven ismerik, ugyanis többször felmerült a háta mögött zajló vita során, hogy egy ilyen szűkszávú ember miként léphetett jogi pályára. A Fészek Klubban társaságához – az ún. Simonyi-törzsasztalhoz³² – tartozott a névadón és a korábban szóba került Királyhegyi Pálon és Hintsch Györgyön kívül Szenes Iván (1924–2010) zeneszerző és felesége, Kornay Mariann (1930–2004) színművész,³³ Rényi Tamás (1929–1980) filmrendező,³⁴ valamint Balla Ödön (1913–1996), a Magyar Nemzet 1938. évi alapító tagja, később bűnügyi riportere.³⁵ Neumark érdeklődéssel hallgatta a mások életével foglalkozó híreszteléseket, ő viszont egy-két mondatnál hosszabban soha sem szólt bele a társalgásba. Ferenczyné szerint a csendes, nyugodt, kényelemszerető ember reggel 10 óráig aludt, ebéd után is lepihent, mielőtt az esti órákban elment volna a Fészek Klubba.

Tarján Mária úgy tapasztalta, hogy az USA-ban élő magyar ismerőse elismerően nyilatkozik a rendszer által elért eredményekről, mindenekelőtt az áruellátás nyerte el a tetszését. A korábbi táncosnő ugyanakkor méltányolta, hogy Neumark nem üzletel, hivatalosan váltja be a dollárt, nincs benne a valutázásban és csempészésben.

Ferenczyné egyben felhívta a rendőrtiszt figyelmét, hogy Neumark felesége francia származású kanadai állampolgár, házasságuk látszólag harmonikus. Az egyetértés azonban nem terjedt ki mindenre, ugyanis az asszony rajongott a sielésért, így

28 United States District Court, S. D. New York Hoch v. Carter 242 F. Supp 863 (S. D. N. Y 1965) Decided June 30 1965. 1–3. p.

29 Kritikus Tömeg: If It Is Tuesday, It Must Be Belgium (1969) <https://kritikustomeg.org/film/2364/if-its-tuesday-this-must-be-belgium-ha-kedd-van-akkor-ez-belgium-1969> (Megtekintve: 2021. szeptember 3.)

30 Simonyi Magda. = Új Élet, 1987. márc. 15. 5. 4. p.

31 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. Belügyminisztérium III/II. Csoporthőnökség 6-b. alosztály. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán amerikai állampolgáról. Jelentés. Budapest, 1966. január 26. 46–47. p.

32 Barabás Tamás: Világanya. = Esti Hírlap, 1987. márc. 5. 3. p.

33 Bradányi Iván et al.: Ajándék volt minden perc és óra... Szerk. Szentirmai Dóra, Dibás Gabriella. Bp., 2012. 56–70. p.

34 Bán Róbert: Rényi Tamás, 1929–1980. = Filmvilág, 1980. 9. sz. 4–5. p.

35 Elhunyt Balla Ödön. = Népszabadság, 1996. márc. 14. 23. p.

télen mindig hazautazott a szüleihez, akikért a férfi egyáltalán nem lelkesedett. Neumark emiatt nem kísérte el a feleségét Kanadába, míg Jeanine Magyarországra nem kívánt eljönni. A jogász nagyon szerette a színészek, írók, újságírók társaságát, igyekezett minél több időt velük tölteni. Ő maga ódzkodott a levélírástól, de amint a Fészek Klub tagsága üdvözlőlapot küldött, arra egyből válaszolt. Az üzeneteit ilyenkor a New York-i barátai is aláírták. 1965-ben Szilárd Imre orvos társaságában látogatott haza,³⁶ ugyanakkor „Tóth György” titkos munkatárs úgy értesült, hogy Neumark 1966-ban feleségével szeretne Magyarországra jönni. Az asszony viszont hívó katolikusként a gondolattól is irtózott, hiszen – az egyik munkatársnő szavaival élve – Janine Perreault szemében a szocialista országok egyet jelentettek az ördöggel. Neumark enél megengedőbb attitűdöt képviselt, de a pártállami rendszert bevallottan ő sem szerette.³⁷

Az újabb budapesti látogatás

Tarján Mária 1966. június 14-én arról tájékoztatta Kiszlert, hogy Neumark Zoltán – akivel az Angol–Amerikai Osztály már „Paire” fedőnéven foglalkozott³⁸ – várhatóan július 20. és augusztus 1. között érkezik Magyarországra, miközben a hazatérést augusztus végére tervezi. Igaz, az ügyvéd a következő évben Olaszországba készült. Tarján Mária a beszélgetés végén megemlítette,

hogy levelet fog írni a jogásznak, hogy tisztázza vele az érkezés időpontját, a szabadsága idejére tervezett programját, illetve azt, hogy feleségével vagy egyedül jön.³⁹ Július 27-én, az Aero eszpresszóban Tiwald százados bemutatta Kiszler hadnagyot Ferenczy Jenőnek. A mérnök ekkor felkérést kapott rá, hogy segítsen közvetlen találkozót összehozni az ügyvéddel, ugyanis a hadnagy külszolgálatra készül, és jól jönne számára egy kinti ismerős.

A terv szerint várható volt, hogy Neumark nem sokkal a megérkezését követően meghívja ebédre a mérnököt, majd pár perc eltéréssel Tiwald és Kiszler is megérkezik. Ferenczy ekkor hangosan köszön a hadnagnak, és őt is az asztalhoz hívja, majd a Külügyminisztérium munkatársaként mutatja be. Kiszler ugyanakkor felkészült rá, hogy felvegye a kapcsolatot a Fővárosi Bíróság Közlekedési Csoportvezető bírójával, hogy legyen a minisztérium segítségére.⁴⁰

Az augusztus 2-ai beszámoltatás alkalmával Ferenczy viszont arra hívta fel a rendőrtisztek figyelmét, hogy Neumark sokkal tartózkodóbb lett, amit annak tulajdonít, hogy az utazást megelőzően eligazítást kaphatott. Az ügyvéd elhozta magával dr. Szilárd Imre New York-i orvost, valamint egy idősebb amerikai nőt, akinek a nevét Ferenczy nem ismerte. Mint kiderült, dr. Szilárd elsősorban fogorvosi kezelés miatt jött Magyarországra, így a balatoni kirándulás csak néhány napig fog tartani. A mérnök egyben arra kérte a hadnagyot, hogy újságíróként mutathassa be őt Neumark Zoltánnak. Mindezt azzal magyarázta, hogy őt külföldön sokan ismerik,

36 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A osztály. Tárgy: Dr. Neumark Zoltán ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. február 1. 48–50. p.

37 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. II/19/66/A-nak. Tárgy: Neumarkné. Adta: Tóth György. Vette: Bányai. Jelentés. New York, 1966. február 21. 62. p.

38 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A osztály. Tárgy: „Paire” fn. beszerzési jelöltről összefoglaló. Budapest, 1966. május 12. 55. p.

39 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A osztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. június 15. 60–61. p.

40 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A osztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. július 27. 70–72. p.

ezért nem árt óvatosan viselkedni. Ezzel egy időben azt javasolta, hogy a Dagály fürdőben véletlenül fussanak össze az ügyvéddel, és utána menjenek ebédelni. Neumark napi rendszerességgel járt ki a strandra, mondván a gyógyvíz jót tesz a derekának, így természetesebb lenne a bemutatás. Ferenczy ugyanakkor eligazítás kapott, hogy az esti Fészek Klubban esedékes közös vacsora alkalmával tudja meg barátjától, hogy mikor ebédelhetnének együtt, melyik napokon megy ki a strandra, mikor készül a Balatonra. Ezen kívül az amerikai nő nevét is meg kellett tudnia.⁴¹

Az állambiztonság megjelenése

Augusztus 11-én Ferenczy a Gellért Szálló bejárata előtt összehozta Kiszler hadnagyot az ügyvéddel, aki épp a Nemzeti Múzeumba készült. A társaság leintett egy taxit és áthajtottak a pesti oldalra. Dr. Szilárd társaságában megtekintették az időszerű kiállítást, majd a Múzeum kávéházban folytatták az eszmecsere-t a látottakról és a magyar történelemtől. Neumark, aki e téren láthatóan tájékozottnak tűnt, megemlítette, hogy a tárlat hasonlít egy New York-i kiállításához, de sokkal jobb az elrendezése. Kiszler már alig várta az utóbbi megtekintését, azaz megszelleztette, hogy New Yorkba megy diplomáciai kiküldetésre. Igaz, erről a továbbiakban már nem esett szó, mert megzavarta őket az egyik pincér módfelett udvariatlan viselkedése. Neumark ugyanilyen tapasztalatot szerzett a Balatonnál, amennyiben az általa lefoglalt szoba más vendéghez került. Ám ettől még jól érezte magát, és 1967. nyári hónapjait is Magyarországon készült eltölteni.

Ahogy a mérnököt autóval hazavitték, Neumark angolul szólott Kiszler Bélához. Pár perccel később már magyarul folyt a társalgás, mire a jogász megjegyzete, hogy Kiszler nagyon jól beszél angolul. Arra is rákérdezt, hogy a hadnagy hol tanult meg ilyen jól angolul, mire utóbbi azt mondta, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett. Neumark ekkor Kiszler születési helyéről és életkoráról érdeklődött, de azt is próbálta kipuhatolni, hogy a hadnagy mennyire ismeri a fővárost. A rendőrtiszt a valóságnak megfelelően válaszolt, mire az ügyvéd megígérte, hogy New Yorkban segítséget nyújt a vitás helyzetek megoldásában, bemutatja ismerőseinek, bevezeti a társaságába. Kiszler megköszönte Neumark jóindulatú megközelítését, hozzátéve, hogy élni fog a felkínált lehetőséggel.

Másnap délelőtt 11-kor a Gellért eszpresszóban összefutottak, Kiszler el tudott/akart szabadulni a munkától, mire Neumark egy levelet mutatott neki. A felesége Barabás Imre 1956-os menekült viselkedését tette szóvá, aki nem fizette az autója részleteit, így az ügyvédet kezesként fizetésre kötelezték. Dr. Szilárd ekkor közbeszólt, hogy akadt olyan menekült, aki nyíltan zsarolni kezdte. Az orvos azt állította, hogy az emigráció az 1956-os hullámot követően rendkívül megosztottá vált vallási, rendfokozati alapon stb. Neumark és Szilárd kritizálta az amerikai kormányzatot, amiért az 1956-os menekülteket politikai célra használja, mint például a Rab Nemzetek Szövetsége által a 10. évfordulóra rendezett megemlékezést.⁴² A valóságban ez utóbbi gesztus volt az amerikai magyar és a kelet-európai emigráció történetének csúcspontja, ti. Richard Nixon (1913–1994), az 1969-ben megválasztott republikánus

41 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A alosztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. augusztus 2. 75–77. p.

42 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A alosztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. augusztus 19. 78–80. p.

párti elnök már a détente (az enyhülés) jegyében a szocialista országok hivatalos kormányaival próbált a korábbihoz képest jobb kapcsolatokat kialakítani. Nixon azonban nem akarta a hídépítésre irányuló törekvéseit – amely végső soron a keleti blokk egységének gyengítésére irányult – az emigráns szervezetek nagyvonalú támogatásával veszélyeztetni. Az elnöki hivatal ugyan nem feledkezett el a kelet-európai népek függetlenségi megmozdulásairól, ám az emléknapokra egyre inkább csak szimbolikus üzeneteket küldött a szóban forgó csoportok számára.⁴³

Az amerikai magyar közösség politikai megosztottsága az 1920-as évektől datálható, ugyanis az 1919 és 1941 között zajló második kivándorlási hullám kezdetben a vörös- és fehérterror üldözöttjeiből – valamint az 1920-as években liberális nézeteik nyomán itthon ellehetetlenített, majd Hitler hatalomra jutását követően a fokozódó antiszemitizmus és a kezdődő jogfosztás miatt az USA-ba menekült zsidó értelmiségiekből⁴⁴ – toborzódott, akik között a szembenállás a tengerentúlon is fennmaradt. 1945-ben a Horthy-korszak politikai és katonai elitjének tagjai, míg 1947–1948-ban a likvidált demokratikus kísérlet aktív politikai szereplői – pl. Varga Béla, Nagy Ferenc, Kovács Imre és mások – távoztak az USA-ba. Az 1956. évi forradalom után az USA-ba érkező 35.000 magyar menekült egy jelentős része viszont csalódást okozott az emigrációs szervezetek vezetőségében, ugyanis sokan még a koalíciós időszak politikusai által képviselt formában sem tették magukévá a jobboldali látásmódot.⁴⁵

43 *Borbándi Gyula*: A magyar emigráció életrajza, 1945–1985. 2 kötet. Bp., 1989. 170–171. p.

44 *Frank Tibor*: Kettős kivándorlás. Budapest – Berlin – New York, 1919–1945. Bp., 2015. 134–192. p.

45 *Király Béla*: Amire nincs íge. Visszaemlékezések, 1912–2004. Bp., 2004. (továbbiakban: Király, 2004.) 273–279. p.

Vita az USA bel- és külpolitikáról

Amikor dr. Szilárd elment, a politikára terelődött a szó. Neumark mindenekelőtt a vietnami háború miatt bírálta Lyndon B. Johnson (1908–1973) elnökségét, mondván az teljesen kilátástalan, a többség nem tekintti nemzeti ügynek, ráadásul az értelmiség körében komoly ellenszenv kíséri. Az ügyvéd maga is úgy vélte, hogy ezt a háborút nem lehet megnyerni, az USA feleslegesen áldozza fel katonáit egy bizonytalan cél érdekében. Neumark Johnsont tartotta az USA egyik legjobb elnökének, aki belpolitikai téren komoly sikert mutatott fel a Great Society (Nagy Társadalom) programjával, mégis belement egy kilátástalan kalandba. Ezzel egy időben biztosra vette, hogy az elnököt szándékosan félrevezették, ugyanakkor számított rá, hogy Johnson politikája rövidesen megváltozik. Kiszler ezzel kapcsolatos kérdésére azonban kiterő választ adott, miközben azt fejtegette, hogy az USA belpolitikai gondjai miatt nem lesz más választás.

Az amerikai repülőgép-szerelők sztrájkja az ügyvéd szerint azért húzódtott el, mert Johnson ügyesen taktikázott. Amennyiben az elnök belement volna a követelések teljesítésébe, az más iparágak dolgozói részéről is bérkövetelést volna magával, amely inflációt gerjeszt. Neumark Johnson törekvéseit Harold Wilson (1916–1996) brit miniszterelnök politikájához hasonlította, amely az árak és bérek rögzítésével próbálja elkerülni a pénzromlást és az esetleges gazdasági válsághelyzet kialakulását.⁴⁶

Mennyiben helytálló Neumark értékelése? A valóságban ekkorra már eldőlt, hogy

46 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csféség 1-A alosztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. augusztus 19. 80–81. p.

Johnson nem tudja megakadályozni, hogy a kormányzat által előírt 3,2%-os béremelési plafonnal szemben az International Machinist and Aerospace Workers (Repülőgép-szerelők és Repülőgépipari Munkások Országos Szövetsége) évi 4,9%-os emelést érjen el.⁴⁷ A brit munkáspárti kormány mindenekelőtt a fontsterling értékének megőrzésére törekedett, valamint a brit gazdaság versenyképességén szerette volna javítani. A tengerészek munkabeszüntetése azonban megingatta a nemzetközi pénzügyi hitét az ár- és bérszabályozás brit modelljében, így Wilson kormánya 1966 őszétől az állami kiadások befagyasztásával próbálta megmenteni az árfolyamot.⁴⁸

Az óvatos költségvetési politika kézzelfogható eredményekkel járt mindaddig, amíg az 1967. júniusi 6-án kezdődő 3. arab–izraeli háború miatt nem zárult be a Szu-ezi-csatorna, valamint nigériai polgárháború nem verte fel a világpiaci kőolajárakat. Ahogy a dokkmunkások sztrájkja nyomán visszaesett a brit árukivitel, ami összedöntötte a befektetői bizalmat, 1967. október 18-án sor került a font leértékelésére.⁴⁹ Igaz, a brit nemzeti valutára nehezedő nyomás jelentős részben a dollár túlértékeltségéből és a vietnami háború pénzügyi terhei által keltett infláció kisugárzásából származott. A magas katonai kiadások Johnson társadalompolitikai reformjait is meggyengítették, ugyanis a hátrányos helyzetű csoportok számára beígért oktatási és egészségügyi fejlesztései jórészt elmaradtak, az életviszonyok javítása kimerült a segélyezési programok kiterjesztésében.⁵⁰ Johnson el-

nök vietnami politikája a feltartóztatás és a dominóelv trumani koncepcióját követte, ugyanakkor nem akart gyengének tűnni a szovjet befolyás ellen folytatott küzdelemben. Az amerikai győzelem esélyét számoltalan tényező csökkentette. A dél-vietnami rezsim legitimitása kérdéses maradt, ugyanis 1957-ben nem tartották meg a Genfi Konferencia által előírt népszavazást. Ngo Dinh Diem (1901–1963) elnök minden ellenzékít kommunistának vagy társutasnak tekintett, ugyanakkor a dél-vietnami haderő katolikus tisztkara és buddhista vallású legénységi állománya között is állandó ellentét feszült. A gyakori dezertálások is a rendszerellenes gerillák kezére játszottak, akik felett csak a teljes győzelem ért volna valamit, ám ezt korlátozott amerikai szerepvállalással aligha lehetett elérni. A Kennedy-adminisztráció a helyi szokások figyelmen kívül hagyásával, pl. zárt stratégiai falvak létesítésével, elidegenítette a déli ország rész lakóit,⁵¹ majd 1963. november 3-án meggyilkoltatta Ngo Dinh Diem dél-vietnami elnököt, miután bátyja titkokban tárgyalta Ho Si Minh-nel (1890–1969) a testvérháború elkerülésének lehetőségéről.⁵² A háború támogatottsága 1966-ban még 75%-os szinten állt, arra azonban nem készült fel az amerikai társadalom, hogy a konfliktus éveken át el fog húzódni.⁵³ Johnson végül csak 1968-ban próbált változtatni a kormányzat Vietnammal kapcsolatos politikáján, de a tárgyalásokra szóló felhívás elől a dél-vietnami kormány a republikánusok áskálódásai folytán kitért.⁵⁴

A jogász a beszélgetés végén azt mondta, hogy partnere intelligens és művelt ember,

47 Dallek, Robert: *Flawed Giant*. Lyndon Johnson and His Times, 1961–1973. New York, 1998. (továbbiakban: Dallek, 1998.) 303–307. p.

48 Pimlott, Ben: *Harold Wilson*. London, 1992. 404–431. p.

49 Ziegler, Philip: *Wilson*. The Authorized Life of Lord Wilson of Rievaulx. London, 1993. 280–286. p.

50 Dallek, 1998. 307–339. p.

51 Magyarics Tamás: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története*. Bp., 2000. 301–313. p.

52 Király, 2004. 292–307. p.

53 Dallek, 1998. 340–342. p.

54 Gould, Lewis L.: *1968: The Election That Changed America*. Chicago, 1993. 156–161. p.

aki jól beszél angolul, így hamar fel fogja találni magát New York-i életben. Odakint szívesen rendelkezésére állt, de a magyarországi tartózkodásából hátralévő 2–3 napot rokonaival szeretett volna tölteni. Kiszler kellemes társasági emberként írta le Neumark Zoltánt, aki nem kapkodja el a válaszait. Politikai téren liberálisnak tartotta, akinél kedvezően értékelhető a vietnami háborúval kapcsolatban megfogalmazott kritikus vélemény, még ha belpolitikai téren erősen azonosult Johnson kormányzatával. Kiszler úgy vélte, megvan az eszmei alap a jelölt megközelítéséhez, így azt javasolta, hogy a New York-i rezidentúrától olyan hírszerzőtisztt (dr. Pintér László) vegye fel a kapcsolatot az ügyvéddel, aki a politikai kérdéseken túl a jog világában is jár-tas.⁵⁵ Horváth József őrnagy, alosztályvezető útmutatása szerint, hivatalosan Kiszler családi okok miatt elhúzódo kihelyezése nyomán Pintér (fn. „Nagy”) készült Neumark felkeresésére, akitől először próbób, majd később egyre jelentősebb ügyekben lehet tanácsokat kérni és felhasználni más, érdekes személyek tanulmányozására.⁵⁶ Az ekkor már osztályvezető Kovács Tibor viszont szóvá tette, hogy a New York-i rezidentúra nem halad az ügygel, miközben hangsúlyozta, hogy Neumark a hazatelepülés gondolatával csak 8–10 év távlatában, a visszavonulásával összefüggésben foglalkozik.⁵⁷

Az első New York-i beszélgetés

Dr. Pintér László 1967. február 15-én személyesen is felkereste munkahelyén a jogászt, ugyanis a New York-i ENSZ-misszió belül az előző év végétől folyamatos vita zajlott a szolgálati járművek biztosításával összefüggő jogi és kártérítési ügyekről. A százados másfél órás önellenőrzést követően, negyedórával zárás előtt érkezett Neumark irodájába. A fekete liftkelől meg tudta, hogy 14–15 óra között az irodaház negyedik emeletén az egyik jogtanácsosra egy elégedetlen ügyfél többször is rálőtt. A helyszínelés már véget ért, a rendőrök már elmentek, de ha maradt hátra megfigyelő, Pintér úgy vélte, hogy nem az ő személyével foglalkozott. Az ügyvéd még tárgyalt egy ügyfélével, amikor a százados megérkezett, majd negyedóra elteltével Neumark személyesen is üdvözölte vendégét. Először kérdően nézett Pintérrre, ugyanis abból indult ki, hogy új üzletféllel találkozik.

A százados elmondta, hogy szívességi alapon ENSZ-misszióról jött jogi tanácsért, amire Kiszler Béla levele alapján került sor. Neumark egy bólintással nyugtázta a dolgot, majd rákérdezett, hogy miről lenne szó. Pintér elpanaszolta, hogy az addigi képviselőjük egyetlen egyszer sem tudta elérni, hogy valamiféle kártérítést kapjon az ENSZ-misszió az autókat érő balesetek után. Neumark ebből azt szűrte le, hogy feleslegesen fizettek a megbízottnak, ugyanakkor azt javasolta, hogy egy hozzáértőbb ügynökséget kérjen fel a magyar képviselet. Ezzel párhuzamosan jelezte, hogy ő maga ilyen kis horderejű ügyekkel nem foglalkozik, csak a bíróság elé utalt és ügyvédi részvételt igénylő ügyeket vállalja. (A Supreme Court – a Legfelsőbb Bíróság – csak 1967.

55 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfőség 1-A alosztály. Tárgy: „Paire” ügyében. Jelentés. Budapest, 1966. augusztus 19. 81–82. p.

56 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. IX/42. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: „Paire” ügyében. Budapest, 1966. szeptember 6. 83–85. p.

57 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. I/25. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: „Paire” ügyében. Budapest, 1967. január 10. 87–89. p.

április 30-tól ruházta fel önálló praxisjoggal Neumark személyét.)⁵⁸

A jogász érdeklődött Pintér New York-i hogylétéről, így kiderült, hogy a felesége gyakran megfordul a diplomata szolgálati lakásának otthont adó lakóház uszodájába. Abban is egyetértett vendégével, hogy a New York-i élet nehéz, de nem akar elköltözni, mert ügyfélköre révén kötődik a városhoz. Neumark bevallása szerint nem akart milliomossá válni, ez nem is ment volna, de gondtalanul megélt jövedelméből és 1958 óta minden évben megfordulhatott Magyarországon.

Az ügyvéd rossz hangulatban fogadta, ugyanis megfázás miatt gyengélkedett, miközben vendégei már várták otthon. Neumark megkérdezte, hogy Pintér ismeri-e a feleségét, majd kijavította magát, hogy biztosan nem, mert az asszony a titkárságon dolgozik. A százados eljátszotta a tudatlant, mire a jogász azt felelte, hogy nem igazán ismeri felesége munkakörét és jövedelmi viszonyait. Neumark azonban visszakérdezett, hogy Pintér ismeri-e Csapót az ENSZ-ből. A századosnak ekkor olyan érzete támadt, hogy az ügyvéd gyanakodva érdeklődött. Azt elismerte, hogy évekkorábban dolgozott egy Csapó nevű diplomata a magyar ENSZ-képviselőnél, de már Budapesten a (Magyar Tudományos Akadémia) Közgazdaságtudományi Intézet állományához tartozik. Itt szinte bizonyos, hogy Csapó László (1930–2019) közgazdászról van szó.⁵⁹

A magyarországi életviszonyokról Neumark úgy nyilatkozott, hogy a javuló tendencia ellenére otthon mindenki elégedetlenkedik. Egyszer a balatoni gyors

étkezőkocsijában egy értelmiségi házaspárral vitázott erről, és nehezen sikerült meggyőzni őket, hogy az USA-ban nagyon keményen kell dolgozni és ott sem mindenkinek megy jól. Neumark művész barátai a kevés szerep vagy felkérés miatt panaszkodtak, amire Pintér azzal válaszolt, hogy a biztos havi fizetésen túl több a színház, magasabb a művészi színvonal és a társadalmi megbecsülés.

Az ügyvédnek nem tetszett, hogy a magyarországi joggyakorlatban minden a bíróról szól, míg az USA-ban megküzdhetett védenice igazának bizonyításáért. Mégis, annak örült a legjobban, hogy – a Magyar Szocialista Munkáspárt 1962. évi VIII. Kongresszusának határozata nyomán⁶⁰ – megszűnt a felvételik során a származási feltétel, amit ő (a numerus clausus rossz emléke miatt) soha nem tudott elfogadni, hiszen senki nem felelős a szülei tetteiért. Pintér megjegyezte, hogy amikor ő felvételizett, akkor igazságosnak tartotta, hiszen a tanulásból kirekesztett embereknek előnyt kellett adni. Egyben hozzátette, hogy ezt csak az értheti, aki ezt a saját bőrén tapasztalta.

Neumark kijelentette, ő is szegény családból származik, majd egy kis büszkeséggel bevallotta, hogy édesapja szerepet játszott a Tanácsköztársaságban. Erről többet nem kívánt mondani, csak annyit ismert el, hogy a kivándorlást követően egy ideig a CPUSA (Communist Party of the United States of America – az USA Kommunista Pártja) tagjai közé tartozott.

Miután elköszöntek, Pintér úgy összegezte a tapasztalatait, hogy a jogi tanácsadás csak a felkeresés ürügyeként szolgálhat, a további kapcsolatépítéshez más okot kell találni, például a művészeti érdeklődését. Pin-

58 New York Lawyers Admitted to Practice by Supreme Court. = New York Times (továbbiakban: NYT), April 30. 1967. 77. p.

59 Elhunyt Csapó László. <https://kti.krtk.hu/hirek/elhunyt-dr-csapo-laszlo/10478/> (Megtekintve: 2021. szeptember 3.)

60 Takács Róbert: Tisztelt VIII. Kongresszus! Három levélíró a származási megkülönböztetés eltörléséről. = Múltunk, 2006. 3. sz. 254–264. p.

tér arra kérte az illetékes alosztályt, hogy nézzen utána a Neumark által vásárolt műtárgyaknak, hogy milyen reprodukcióval vagy könyvvvel lehetne baráti gesztust tenni felé. A százados jelezte, hogy a „Tóth György” fedőnevű titkos munkatárs ne tegyen semmit, ugyanis az ügyvéd nagyon távolságtartóan nyilatkozott feleségéről. Neumark Pintérrel sem viselkedett túl barátságosan, azt kommunikálta, hogy jogi témában, pénzért beszélgetünk, de egyéb iránt nem nagyon. Ezzel egyidőben a politikai megnyilvánulásait is az udvariassági tiszteletkörnek tekintette. Borsányi őrnagy azt szorgalmazta, hogy „Tóth” mutassa meg Neumark feleségét Pintérnek, hogyha valóban az utóbbi apartmanházába jár úszni, akkor megszervezhető legyen a véletlen találkozásuk.⁶¹

A Központ elismerte a találkozó eredményét, ugyanakkor magyarázattal szolgált az ügyvéd és Csapó László közötti félreértést illetően. Neumarkné segítséget nyújtott Csapónak lakást találni, így később a diplomata személyesen is az ügyvédhez fordult jogi tanácsért. A jogász szívesen fogadta, akit megfelelő tanácsokkal látott el a 13 havi lakbért egyben követelő tulajdonos leszereléséhez. Horváth József rendőr őrnagy, az amerikai alosztály vezetője, rászólt Csapóra, hogy ne keresse Janine társaságát, de más ellentétről az 1-es Osztálynak nem tudott. Horváth szerint a művészek életkörülményeire vonatkozóan abból vont le messzemenő következtetést, hogy a Fészek Klubban Királyhegyi Pál és Simonyi Magda rossz anyagi helyzetükre való hivatkozással arra kérték fel Neumark Zoltánt, hogy ő fizesse ki a vacsorájukat. Az ügyvéd legutóbbi látogatása alkalmával Kiszler előtt többször idézett a Toldiból és a magyar irodalom más fontosabb műveiből, ezért Pintér sajtát

belátása szerint használhatta fel a jogász ez irányú érdeklődését. Kiszler újabb levelet írt, amely már nem jogi témával foglalkozott, míg Pintér egy irodalmi alkotást tervezett ajándékba vinni az ügyvédnek.⁶²

Neumark élettörténete

A századosnak végül többszöri egyeztetés után, március 24-re sikerült Neumark Zoltánnal találkoztatni szervezni, amely negyed 2-től fél 4-ig tartott. A diplomata az amerikai jogrendszer megismeréséhez kért tanácsot, miközben felelevenítette angliai éveit: Neumark készséges partnernek mutatkozott rá, hogy több alkalommal, ebéd vagy vacsora keretében nézzék át a legfontosabb jogi témákat, amelyeket alapszinten ismerni kell. A beszélgetés azonban időről időre eltért az eredeti tervezettől. Az ügyvéd elmondta, hogy édesapja, a Tanácsköztársaság idején a jánosházi direktórium tagja vagy a vezetője, tekintélyes mennyiségű baloldali irodalmat halmozott fel, sokat olvasott, autodidakta módon képezte magát. 1919-ben a fehérterror elől éjszaka indult külföldre, végül Detroitban hunyt el.⁶³ Neumark Móric a Magyarországi Szocialista Párt – a Tanácsköztársaság uralkodó pártja 1919. március 21. és a júniusi kongresszus között⁶⁴ – jánosházi direktóriumának titkára,⁶⁵ később pénzügyi ellenőre, aki ez

61 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. II/8/1967/A-nak. Tárgy: Neumark Zoltán ügye. Jelentés. New York, 1967. február 18. 100–103. p.

62 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/5. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: Paire ügyében. Budapest, 1967. március 15. 104–105. p.

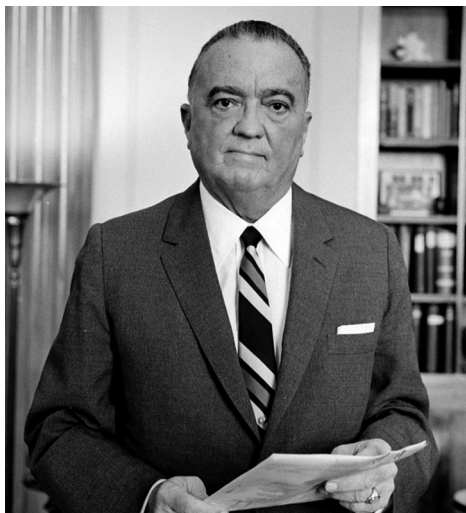
63 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/11/1967/A-nak. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. március 24. 106. p.

64 *Bihari Mihály – Pokol Béla*: Politológia. Bp., 2009. 284–288. p.

65 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Vas Vármegyei Direktórium iratai. Általános iratok (továbbiakban: Dir. Ált. ir.) 3381/1919. Vasvármegyei Direktórium Szombathely–Jánosháza, 1919. május 22. 231–232. p.

Norman Thomas (https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Norman_Thomas Megtekintve: 2021. szeptember 3.)

J. Edgar Hoover (https://en.wikipedia.org/wiki/J._Edgar_Hoover Megtekintve: 2021. szeptember 3.)

utóbbi feladatot a Budapestről kiküldött Pollák Jánostól örökölte. A pártközpont támogatta a változtatást, ti. Neumark Móric a pénzügyek rendben tartásával párhuzamosan agitátorként is fel tudott lépni, és gazdasági téren is tapasztalatokkal bírt.⁶⁶ A direktórium nevében a szabómester írta alá 1919. április 15-én azt a felhatalmazást, amelynek értelmében hat Jánosházán élő munkanélkülinek az államkincstár terhére fejenként 500 korona segílyt fizetett ki a Mezőgazdasági Takaré- és Hitelbank.⁶⁷

Neumark Zoltán elmondásából az is kitént, hogy az University of Akron (Akroni Egyetem) hallgatójaként maga is radikális nézeteket vallott. A tanulmányait követően

a Lawyers Guild (Jogász Céh) tagja lett, amely később felkerült az amerikai igazságügyi minisztérium feketelistájára. Bár eleinte pacifista alapállásból tiltakozott el-lene, a háború idején a hadseregben szolgált. Az egysége Londonban állomásozott, ennek köszönhetően számos brit barátja volt.⁶⁸ Neumark az Akroni Egyetem Buchtel College of Liberal Arts nevű kollégiumában szerzett bölcsészdiplomát 1939-ben,⁶⁹ de ekkor tanulmányait nem folytathatta. 1940. október 16-án a szövetségi kormányzat hadkötelesnek minősítette,⁷⁰ majd 1942. szeptember 18-án katonai szolgálatra ren-

66 MNL VaML Dir. Ált. ir. 3316/1919. Jegyzőkönyv felvétel 1919. május hó 26-án Fazekas Ferenc budapesti kiküldött pestszentlőrinci lakos (Madarász utca 30.) lakos Pollák jánosházi megbízott ellen beadott panasza tárgyában. 232. p.

67 MNL VaML Dir. Ált. ir. 1218/1919. Mezőgazdasági Takaré- és Hitelbank Rt. Szombathely. Szombathely, 1919. április 15. 139–141. p.

68 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/11/1967/A-nak. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. március 24. 107. p.

69 The University of Akron, 1913–1938. Twenty Fifth Anniversary. Akron, 1939. 124. p.

70 National Archives and Records Administration. Record Group (továbbiakban: NARA RG) 147 Roll 44030_05_00197 Records of the Selective Service System Full Name: Neumark, Zoltan Birth Date: 13 Oct 1914 Registration date: 16 Oct 1940. 1–3. p.

delték.⁷¹ A Quartermaster Corps (Hadtáp Hadtest) keretében katonáskodott, végül egy jóindulatú daganat eltávolításával egy időben a US Army (az amerikai hadsereg) elbocsátotta az állományból.⁷²

1948-ban elvégezte a New York University School of Law-t (New York-i Egyetem Jogi Kar), majd az ohioi ügyvédi kamarába jelentkezett, amely csak 1952-ben fogadta tagjai közé.⁷³ Ugyanis Neumark sikeres jellemvizsgálásával párhuzamosan a döntőbizottság újsághirdetésekkkel szondázta az ohioi polgárok véleményét, hogy lát-e valaki kivetnivalót a jelölt erkölcsi vagy politikai magatartásával kapcsolatban. A jogász ellen érkezett bejelentés, valamint a kamara arról is tudomást szerezhetett, hogy Neumark diplomáciai pályára készült, ám a State Department 1946-ban politikai okokból elutasította pályázatát.

Az ügyvéd úgy vélte, mindez továbbra is szerepel a nyilvántartásban, ugyanakkor kimondta, hogy a Norman Thomas (1884–1968) nézetei állnak hozzá a legközelebb.⁷⁴ Thomas, a Socialist Party of America (Amerikai Szocialista Párt) vezető ideológusa rekordot döntött abban a tekintetben, hogy a 20. század folyamán ő indult legtöbbször az elnökválasztáson. A politikus az evangélium talaján álló, nem-marxista, háborúellenes, a verseny helyett az együttműkö-

désre épülő szocializmust képzelt el, amely választás révén szerez mandátumot a változásra, ugyanakkor a közérdek iránt elkötelezett magántulajdon is teret kap benne. 1945 után antisztálinista egységfrontot próbált létrehozni abban a reményben, hogy az így létrejövő harmadik párt lesz a társadalmi reform letéteményese.⁷⁵ Thomas J. Edgar Hoover (1895–1972) tisztelői közé tartozott, hiszen Don Whitehead (1908–1981) újságíró 1956-ban megjelent „The FBI Story” című művéről recenzióként azt írta, hogy a Hoover vezetésével működő Szövetségi Nyomozó Iroda legalább annyira jó, ha nem jobb rendvédelmi szerv, mint amilyent az amerikai nép e zavaros időkben elvárhat. Thomas persze nem lett volna ilyen nagyvonalú, ha tudta volna, hogy akkor már több mint 30 éve megfigyelés alatt áll.⁷⁶

Neumark politikai szimpátiájában nincs okunk kételkedni, az viszont nagyon nem valószínű, hogy tagja lett volna a National Lawyers Guild szervezetének. Az utóbbi csoportosulás 1936-ban jött létre a konzervatív American Bar Association (Amerikai Jogászszövetség) liberális alternatívájaként, ugyanakkor az 1938-ban megalakult HUAC (House Committee on Un-American Activity – Amerikai-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Kongresszusi Bizottság) a kommunista párt társutasának nevezte a Jogász Céhet.⁷⁷ A National Lawyers Guild ügyvédi közösségében néhány fő valóban a CPUSA tagságához tartozott, de a legtöbben a szabadságjogok érvényesüléséért küzdöttek, mindenekelőtt az antikommunista boszorkányüldözés stílusát és módszereit bírálták. Egy pályakezdő viszont aligha csatlakozott

71 NARA RG 64 WWII Army Enlistment Records Box Number 0927 Reel Number 3-349 Army Serial Number: 35340713 Full name: Zoltan Neumark Enlistment Place: Akron, Ohio Enlistment Date: 18 Sep 1942. Army Branch: Branch Immaterial – Warrant Officers, USA. 1–6. p.

72 Index record for Neumark, Zoltan U. S. WWII Hospital Admission Card Files, 1942–1954.

73 Zoltan Neumark. <https://www.legacy.com/us/obituaries/nytimes/name/zoltan-neumark-obituary?n=zoltan-neumark&pid=106160644> (Megtekintve: 2021. augusztus. 20.)

74 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/11/1967/Ának. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. március 24. 107–108. p.

75 Gregory, Raymond F.: Norman Thomas. The Great Dissenter. New York, 2008. 846 p.

76 Gentry, Curt: J. Edgar Hoover. The Man and the Secrets. New York, 1991. 445–447. p.

77 Finan, Christopher M.: From the Palmers Raid to the Patriot Act. A History of the Fight for Free Speech in America. Boston, 2007. 223–224. p.

egy olyan ügyvédi kamarához, amely ekkor már felkerült a felforgató szervezetek listájára.⁷⁸

Az üzleti elképzelés

A jogász a viszonylag gyengébb üzletmenettől függetlenül 1 hetes Puerto Rico-i üdülésre készült, míg a nyáron egy újabb európai út szerepelt a tervekben. A százados érdeklődött, hogy Neumark feleségével megy-e vagy sem, mire utóbbi rávágta, hogy annyira nincsenek összeszokva. Az anyagiak kapcsán felvetette, hogy már tudja is, miként kereshetne több pénzt: szeretne volna átvenni az IBUSZ Külföldi Kereskedelmi Akció (IKKA) képviselői jogát az elhunyt Brownfield helyett.⁷⁹ Az IKKA a monopolhelyzetben lévő állami utazási iroda hivatalos csomagküldő szolgálata a nyugaton élő magyarok előzetes keményvaluta befizetése ellenében vásárolta meg a kereskedelmi forgalomban nem kapható árukat az itthon maradt hozzátartozók részére vagy továbbította a kint összeállított küldeményt.⁸⁰ Minderről úgy értesült, hogy környezetében váratlanul komoly tülekedés indult a képviselő megszerzéséért, mert a kétoldalú viszony javulásával komoly távlat nyílt az IKKA előtt.

Az ügyvéd úgy vélte: akinek jó kapcsolatai vannak a kinti magyarság körében, az kis befektetéssel lefölözheti az ebből

származó tekintélyes hasznot. Pintér megígérte, hogy Washingtonban rákérdez a pályázat állására, ugyanakkor szerette volna megnézni az ügyvéd apjának régi könyveit. Neumark csak annyit vállalt, hogy erről megkérdezi az öccsét, míg tartózkodó magatartására a százados úgy reagált, hogy gyakori hazalátogatásai nem növelték az amerikai hatóságok részéről a személye iránti bizalmat. A jogász erre vállat vont, majd felvetette, hogy a következő héten újból találkozhatnak, ám Pintér ezt április 10. előtt nem tekintette célszerűnek. A diplomata és felesége az egyik Yorkville-i magyar étterembe kapott meghívást a jogásztól, amire utóbbi is feleségével tervezett megjelenni.

A százados ezt az ügy lelepleződéséhez vezető út első állomásának tekintette, miközben olyan érzése támadt, hogy Neumark felé még a konspiráció gondolatát sem lehet felvetni. Pintér igazából semmit nem ígérhetett, mondván könnyen előfordulhat, hogy a kérdés Neumark tanulmányozásának vége előtt eldőljön.⁸¹

A meglátás nem bizonyult alaptalannak, ugyanis a Pénzügyminisztérium Brownfield nevelt fiának, egy Sobel nevű New York-i ügyvédnek tervezte átadni a képviselői jogot.⁸² Az 1-es Osztály is úgy látta, hogy Neumark nem rendelkezik elegendő tőkével a szóban forgó üzlethez, ugyanakkor számítani lehetett rá, hogy sikeres pályázat esetén az FBI beszervezné vagy legalábbis informátorok tucatjával vetetné körül. Pintér ugyanakkor utasítást kapott rá, derítse ki, mi állhat a Neumark magatartásában bekövetkező változás hátterében. Minde-

78 Sabin, Arthur J.: In Calmer Times. The Supreme Court and the Red Monday. Philadelphia, 1999. 36–50. p.

79 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/11/1967/A-nak. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. március 24. 108. p.

80 Szabó Miklós: A jó kommunista szilárdan együttl ingadozik a párttal, 1983–2013. Előadások a kommunista pártok történetéből és a fekete – piros – fehér – zöld színre festett sztálinizmusról. Szerk., a lábjegyzeteket összeáll. Jankó Attila. Szeged, 2014. 74–76. p.

81 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. III/11/1967/A-nak. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. március 24. 106–109. p.

82 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. Külügyminisztérium TÜK iratok. USA, 1967. 001863/3. 127/1967. Tárgy: IKKA ügy. Washington, 1967. április 25. 1–2. p.

nekelőtt azt kellett tisztázni, hogy az ügyvédi iroda alkalmas-e tippkutatásra, valamint azt, hogy a jogász miként fogadna egy esetleges anyagi juttatást, például névleges üzleti felkérést. Elképzelhető-e a bevonása anyagi alapon?⁸³

Az ügy halála

Az újabb találkozó viszont nem jött létre, ugyanis Pintér azt a futár érkezése és indulása közötti időpontra tervezte, így 10. után próbálta felhívni, ez azonban nem járt eredménnyel. Később az állandó figyelés miatt késett 1–2 napot, és a hétvégén tervezte felhívni a lakásán. Ekkor jött közbe a Bodrogi ügy – Bernát Ernő átállása⁸⁴ –, amelynek nyomán általános zárlat lépett életbe. A százas újabb találkozóra kért engedélyt, de Borsányi őrnagy a vélemezhető kiszivárgások miatt leintette, ugyanakkor az ügyvéddel szemben is kötelező távolságtartásra adott utasítást.⁸⁵ A Központ a New York-i rezidenssel értett egyet, ugyanis Bernát Ernő is tudomással bírhatott Neumark beutazásáról.⁸⁶ Mivel számítani lehetett rá, hogy az ügy lepleződött az FBI előtt, az 1-es Osztály eltekintett a vele történő foglalkozástól.⁸⁷

Mi állhatott a jogász egyre nyilvánvalóbb elzárkózásának, kitérő magatartásának a hátterében? Nagyon valószínű, hogy az FBI jóval Bernát Ernő és Radványi János átállását megelőzően felfigyelt Neumark magyarországi útjaira és kérdőre vonta magatartásáért. Ez akár azt is jelenthette, hogy az ügyvéd rendszerkritikus beállítottságára való tekintettel bekerült a Szövetségi Nyomozó Iroda informátorainak népes táborába, ezt azonban nem tudjuk bizonyítani. Az USA-ban hatályos FOIA (Freedom of Information Act – Információs szabadsági Törvény) számtalan kivételt foglal magában, az elhárítási iratok legtöbbje csak 90 év után lesz kutatható.⁸⁸ Tehát, ennek igazolására nem lehetett számítani, így az ügyben megfogalmazott kérvény a Neumark ellen a Joseph McCarthy (1908–1957) nevéhez köthető antikommunista hadjárat idején indult vizsgálatra vagy a kihallgatás tényére irányult, de az amerikai illetékesek erre vonatkozóan sem találtak adatot az Iroda nyilvántartásában.⁸⁹

Neumark Zoltán, aki 1978-ig töltötte be az Irodalmi Társaság elnöki tisztét,⁹⁰ 1997-ben egészségi okok miatt felhagyott az ügyvédi praktizálással, végül 2008. február 13-án hunyt el New Yorkban.⁹¹

83 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. IV/10. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: Paire ügyében. Budapest, 1967. április 12. 112. p.

84 Borhi László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Bp., 2018. 241–242. p.

85 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. IV/11/1967/A-nak. Tárgy: Paire ügye. Jelentés. New York, 1967. április 25. 113. p.

86 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. V/9. sz. utasítás „A”-tól Réti elvtársnak! New York. Tárgy: Paire ügyében. Budapest, 1967. május 13. 114. p.

87 ÁBTL 3.2.4. K-1912/69/T. „Paire”. BM III/I Csfűg 1-A alosztály. Tárgy: „Paire” fn. beszerzési jelölt anyagának irattárba helyezése határozat. Budapest, 1967. május 20. 115–116. p.

88 Weiner, Tim: Ellenség az egész világ. Az FBI története. Bp., 2013. 75–77. p.

89 Federal Bureau of Investigation Washington, D. C. 20535. Request No.: 1498030-000. Subject: Neumark, Zoltan (1928–1968). June 8, 2021.

90 Első Magyar Önképző Egyesület. = New York-i Fügylő, 1978. 2. sz. 8. p.

91 NYT, March 23. 2008. Index reord for Zoltan Neumark Social Security Death Index Full Name: Zoltan Neumark Birth Date: 13 Oct 1914 Death Date: 13 Feb 2008 Last Residence: New York, NY Social Security Number: xxx-xx-3540; <https://www.legacy.com/us/obituaries/nytimes/name/zoltan-neumark-obituary?id=29202970> (Megtekintve: 2021. szeptember 3.)